

Hoofstuk 7

SINTESE

7.1 Inleiding

*Op 'n berg in die nag,
lê ons in donker en wag.
In die modder en bloed, lê ek koud, 'n streepsak en reën kleef teen my.
En my huis en my plaas, tot kole verbrand sodat hulle ons kan vang.
Maar daai vlamme en vuur brand nou diep, diep binne my...*
De la Rey, De la Rey, sal jy die boere kom lei De la Rey De la Rey.
Generaal, Generaal
*soos een man sal ons om jou val Generaal De la Rey.
Hoor die kakies wat lag.
'n Handjie van ons teen 'n hele groot mag.
En die kranse lê hier teen ons rug.
Hulle dink dis verby.
Maar die hart van 'n boer lê dieper en wyer hulle gaan dit nog sien.
Op 'n perd kom hy aan... die leeu...van Wes-Transvaal.
Want my vrou en my kind lê in 'n kamp en vergaan.
En die kakies se murg loop oor 'n nasie wat weer op sal staan.*
Generaal, Generaal
Sal jy die boere kom haal.

'De-la-Rey' deur Bok van Blerk
Januarie 2007

Hierdie liedjie, met sy middelmatige liriek maar warm, meesleurende melodie, het die afgelope paar maande soos 'n veldbrand deur Suid-Afrika versprei. Dr. Pallo Jordan, ANC Minister van Kuns en Kultuur, het gewaarsku dat 'De la Rey' opruiend van aard is; in die **Kerkbode** (24 November 2006) het 'n dominee geskryf dat hy 'bang' is vir die woorde van die lied; in die massamedia het talle lesers hul waardering of kritiek daarvoor uitgespreek; op Loftus Versveld word dit van die speellys afgehaal omdat dit vir sommige toeskouers aanstoot gee; en daar word selfs op 18 Februarie 2007 in 'n aktualiteitsprogram op TV, 'Carte Blanche', met die joernalis en aktivis, Max du Preez, 'n onderhoud gevoer oor dié 'song'.

Betekenis soos 'n meegaande *catchy tune* vir 'n lekker partytjie; 'n herinnering aan 'n waardige Afrikaner-volksheld in die afwesigheid van huidige helde; 'n lied met politieke inhoud wat aanstoot kan gee; 'n nostalgiese uitdrukking van die Afrikaner se groeiende vervreemding; 'n versetlied teen die owerheid wat Afrikaners links en regs van alles ontnem. En, les bes: De la Rey bevat gevaarlike 'geheime kodes' vir 'n nuwe regse militansie teen die owerheid, skryf Wilhelm Jordaan (**Die Burger** 20 Februarie 2007).

Hoekom het 'n oënskynlik eenvoudige liedjie deur 'n 'pop'-musikant so 'n herrie ontketen? Waarskynlik omdat dit uiting gee aan die diepliggende behoefte van 'n groot meerderheid Afrikaners in die 'nuwe' Suid-Afrika aan 'n volksleier. Musiek het

besondere seggingskrag: dit gee op 'n subtiele wyse gestalte aan die mens se diepste emosies. Die gebrek aan 'n eie identiteit en 'n politieke leier (politieke messias) in dié tyd van onsekerheid en ontmagtiging spook diep in die psige van die post-moderne Afrikaner. Die navorsing vir hierdie proefskrif het telkens getoon dat die NG Kerk in die huidige oorgangstyd ook gebuk gaan onder aan 'n gevoel van gebrekkige leierskap in eie geleedere.

Vanuit die navorsingsarea, soos in die kernhipotese geformuleer, het die bronnenuitvoering, kritiese analise van standpunte en eksegetiese ontleding van kardinale konsepte, insiggewende gegewens aan die lig gebring.

7.2 Bevindings

- Die versnelde *communitas*-fase waarin Suid-Afrika ná 1994 inbeweeg het, en wat nou reeds byna vyftien jaar duur, kan in 'n sekere sin vergelyk word met 'n na-oorlogse situasie. Die heersende bevolkingsgroep (wit minderheid) het sonder weerstand al sy magte aan die voorheen onderdrukte bevolkingsgroep (swart/gekleurde meerderheid) oorhandig. Die nuwe maghebbers – letterlik van 'n ander kleur- en kultuurgroep het oorgeneem en alles 'bevolk' wat deur hul voorgangers 'ontvolk' is. Die gebeure is destyds in vroom kringe as 'n 'wonderwerk' bestempel. Vir baie Suid-Afrikaners verskyn daar egter nou donker skimbeelde op die horison wat hul onsekerheid en vrese oor die toekoms vererger.
- In die nuwe situasie is veral die gevestigde Afrikaans-Reformatoriese kerke ontstig: kerke bevind hulle in 'n totaal nuwe posisie en bedieningsmilieu. Die navorser het die model van Victor Turner, met 'n aanpassing daarvan vir die kerk deur Arbuckle, gebruik om die huidige Suid-Afrikaanse samelewing op sosiaal-maatskaplike, ekonomiese en godsdienstige gebied te ontleed.
- Die navorser huldig die mening dat die *limen* na 'n nuwe *societas*-fase naby is en dat die kerk hierdie feit in haar strategiese beplanning en bediening struktuurmodelle moet verdiskonteer. Laaste bastions wankel in 'n *communitas*-fase. Die navorsing in die Hoofstuk 1 bied 'n historiese oorsig van gebeure oor veral die afgelope vyftien jaar om te soek na 'n verheldering van begrip oor die hede. Kennis van die verlede kan die kerk moontlik help om die hede beter te interpreteer en die toekoms beter toegerus binne te gaan.
- Die geskiedenis van die NG Kerk ten noorde van die Oranjerivier van 1836 tot in 1902 kan nie van die politieke geskiedenis geskei word nie. Gedurende die Vryheidstryd was daar 'n baie nou band tussen die kerk en die vegkommando's. Hierdie verbintenis was onlosmaaklik deel van Afrikaner wees. Dié noue verbintenis tussen die owerheid en die NG Kerk het tot in 1994 bly voortbestaan en het 'n ingrypende invloed op die kerkleierskap van die tyd gehad.
- Die NG Kerk het gedurende die laat tagtigerjare geleidelik begin insien dat Apartheid mense hulle menswaardigheid ontnem. Die politieke verbondenheid van die kerk met die staat op leiersvlak was egter polities só verstrenge dat 'n breuk moeilik was: kerkleierskap was simbioties vasgegroe.

aan die politieke bestel van die dag. Die NG Kerk het in der waarheid meer as haar Bybelse deel gedoen om die regering te ondersteun. Die tragiese gevolg is dat die kerk nou bedreig word deur 'n onstabiele en snelveranderende samelewing as dinamika van 'n oorgangsfase. Dit wat met die blanke Afrikaner in die samelewing gebeur, raak die NG Kerk intens want haar lidmate is aan die ontvangkant van opsigtelike vergeldingstappe.

- Die blanke Afrikaner moes oor die afgelope twaalf jaar van baie dinge afstand doen. Die Kommissie vir Waarheid en Versoening het ontnugterende wreedhede deur die vorige bedeling blootgelê, sonder om deurgaans werklik versoening tussen mense bewerk soos daar gehoop is nie. Met die afskaffing van Apartheid het baie 'bastions' van die Afrikanervolk geval. Tans word die status van die Afrikaanse taal op talle vlakke ondermyn. Regstellende aksie het aanleiding gegee tot die grootste 'brein-kwyn' in die geskiedenis van die land. Min blanke huisgesinne het nie 'n kind of familielid wat reeds na die buiteland geïmmigreer het nie. Veral wit mans is kwaai onderhewig aan werksonsekerheid. Misdaad neem skrikwekkende afmetings aan. Plaasmoorde is aan die orde van die dag, terwyl witboortjie misdaad en korrupsie deel van die landsbestel geword het. Vir die meeste blanke Suid-Afrikaners is geborgenheid oor die toekoms nie meer 'n gegewe nie.
- Dit is nogal ironies dat die 'Voëlvrý'-aktivis, Koos Kombuis, wat eens deur die kerk as 'uitermate liberaal' bestempel is, die volgende skryf oor die huidige stand van sake in die RSA:

Ons het nie geveg vir 'n Deredewêreldse kwasi-Marxistiese staat waar werk en grond op 'n lompe manier teruggesteel word van die ouens wat dit lank gelede op 'n ewe lompe manier gesteel het nie.

Ons het geveg vir 'n Eerstewêreldse land in Afrika – die eerste en enigste in sy soort – met gelyke regte.

Ons het geveg vir 'n land waar siekes ordentlike mediese sorg kry en waar die vigs-pandemie top-publisiteit kry en getakel word deur middel van 'n allesomvattende en dringende opvoedings- en aksieplan.

Ons het nie geveg vir 'n land waar sekere mense anders as ander mense behandel word in tronke nie.

Ons het geveg vir 'n land met 'n sinryke buitelandse beleid.

Ons het geveg vir 'n land waarheen ex-pats kan terugkeer en hulle kundigheid en ervaring saam met hulle bring.

Ons het geveg vir 'n deursigtige regering wat bestaan uit 'n redelik realistiese spektrum van al die bevolkingsgroepe en oortuigings wat in ons demografie bestaan.

Ons het geveg vir 'n land met 'n doeltreffende polisie- en regstelsel.

Ons het geveg vir die reg om almal as afrikane beskou te word.

*Ons het geveg vir 'n land waarin elkeen onderrig kan kry in sy eie taal, met die veronderstelling dat soveel moontlik van ons aangemoedig word om ook die taal of tale van ons mede-Suid-Afrikaners aan te leer. (Verkort – **Rapport** Perspektief 11 Februarie 2007)*

- Die NG Kerk se bediening moet in bovermelde milieu plaasvind. Oor baie van die sake waarvoor Kombuis skryf, is die kerk egter stil. Dit lyk soms asof die *communitas*-fase nie alleen gelei het tot gematigde leierskap in

Afrikanergeleedere nie, maar ook 'n 'kop-in-die sand' houding in die NG Kerk. Sandile Dikeni skryf in **This Day**, 12 Desember 2003, dat Afrika se grootste probleem deur die eeue 'n leierskapprobleem was. Met verwysing na die situasie in Zimbabwe sê hy: *The point is that the issue in Zimbabwe boils down to a lack of leadership*. Dié probleem van Afrika is tans ook die kernprobleem van die Afrikaner in die RSA en die NG Kerk.

- Die kerk se huidige geringe invloed, plek en rol in die lewens van talle Suid-Afrikaners blyk duidelik uit die briewe van die 'volk' in die media. Die polemiek in die NG Kerk oor die 'Kletskerk'-webblad is 'n verdere weerspieëling hiervan. Onder andere, is die herrie wat die omstrede sang/rockgroep *Fokofpolisiekarre* in 2006 ontketen het 'n aanduiding van die rebellie van die Afrikaanse jeug teen die formele geloofspraktyke van die ouer geslag. Hulle spreek in sogenaamde 'EngAfrikaans' felle kritiek uit teen die kerk en die godsdienste waarin hulle kleintyd sonder verduideliking ingedwing is. Is daar dalk waarheid in onderstaande woorde van die Karre se seer-mooi melodie en skreiende beelde?

*Spiervit Bellville kerke met families wat braai en voorstedelik leef.
Kerktorings en die Taalpaal.*

Gister se wêreld wat niks te sê het vir vandag se kinders nie, behalwe om te raas.

- Die Gospel sanggroep, *Prophet* (twee predikante, di. Theo Geysers en Koos van der Merwe), sê in **Beeld** (27 Maart 2006) dat hulle begrip het vir die storm wat om *Fokofpolisiekarre* losgebars het. As sanggroep het hulle al self onder die venyn van kerklike kritiek deurloop. Hulle musiek was vir etlike jare op 'Christelike' radiostasies verban en hulle is van godslastering beskuldig omdat hulle teen die kerk kritiek uitgespreek het. Volgens Geysers bring Christelike kruistogte soos dié net groter verdeeldheid: dit is moontlik weer 'n kwessie van *spoeg die muggie uit, maar sluk die kameel*.
- Die 'struggle' in Suid-Afrika is nog geensins verby nie – veral nie vir die NG Kerk nie. Die tradisionele gereformeerde godsdienstepraktyke word toenemend as irrelevant beskou in mense se daaglikse oorlewingstryd. Die kerk is in 'n tydsgewrig waarin sterk, aktuele en verstandige leierskap dringend nodig is om opregte, Woord-gevestigde godsdienstebeoefening weer onder die mense van ons land te vestig. Daar is nog tyd vir besinning en koerswysiging om te keer dat alles tot niet gaan. Ons móét na 'die dromme van Afrika' luister! Sou die wyse Nederlander, Okké Jager, uitmuntende prediker en hoogleraar, 'n antwoord vir ons hê indien hy weer op Oude Kerk se kansel langs die Heerengracht in Amsterdam kon staan om met die kerkvolk oor die toekoms te praat? (Uiteraard sou iemand eers die groot slot aan die deur van die *besienswaardigheid wat eens 'n dinamiese, lewende gemeente gehuisves het*, moet oopsluit.)

Die navorsing bepleit 'n daverende basuin op die voetpad van 2007 sodat predikante, kerkrade en gelowiges kan hoor dat die voetstaptes van die wat na die kerk toe kom, vinnig minder word en die sleepgang van die steeds getroue oumense geleidelik wegsterf. Gister se leiers kan nie môre lei nie!

- Die NG Kerk bevind haarself in 'n totaal nuwe herposisioneringsproses wat nie alleen politieke, sosiale en maatskaplike verandering teweegbring nie, maar wat te midde van die onsekerheid van die post-moderne tydvak waarin die kerk 'n bediening beoefen, ook verandering in aanbiddingstyl, teologiese besinning en bedieningspraktyk vereis. Vir te lank was die oorkoepelende oriëntasie van die kerk landelik, met 'n tradisionele volkskerk-styl.
- Van die outoritêre leierskapstruktuur van vóór 1994, waarin die rangorde van Algemene Sinode, Streeksinode, Ring en Kerkraad gegeld het, met 'n nou verbintenis aan die ideologie van die regering, is daar die afgelope vyftien jaar gevorder na 'n struktuur waarin kerkrade al hoe meer outonome besluite oor gemeentelike, kerkorganisasie en teologiese aangeleenthede neem.
- Hoofstukke 1 en 2 het die nuwe bedieningsveld vir die kerk kursories aangedui en daarop gewys dat kerkleierskap in die breë simbioties verwant is met leierskap in die plaaslike gemeente. Dit dui op 'n interafhanklikheid. Vanuit enkele algemene opmerkings oor kerkleiding in die breë het die fokus vanaf hoofstuk 3 na die plaaslike gemeente verskuif waarbinne medeleraars in 'n spanverband funksioneer.
- Die vraag wat onmiddellik na vore kom, is of die NG Kerk wel voldoende aangepas het in 'n totaal veranderde samelewing ná 1994. Die effek van die verandering het lidmate op alle lewensvlakke geraak. In die kerk word daar nou van sterk, inspirerende en outokratiese leierskap beweeg na 'n tipe dienskneg-leierskapstyl wat mense bewus maak van die nuwe rol wat die kerk in die samelewing moet speel. Die sukses hiervan het nog nie in die breë in die kerk neerslag gevind nie. Kerke met 'n gereformeerde agtergrond is waarskynlik die moeilikste 'organisasie' om te verander.
- Küng (1970:149) vra of die kerk in hierdie omstandighede 'n *toekoms* het? Hierdie vraag is relevant in ons gemeenskap se huidige soeke na die sin van kerk wees en die omskrywing van kerkleierskap. Volgens Küng hét die kerk 'n *hede*. Dié hede pas in by die lewensaktualiteite en omstandighede waarin lidmate lewe. Die vraag is egter: Bedien die kerk en haar leierskap lidmate op 'n wyse wat in die tydsgewrig pas?
- Op sy onlangse besoek aan Suid-Afrika by die NG Gemeente Skuilkrans in Pretoria, het George Barna gesê: Al hoe meer mense is moeg vir kerke wat godsdienstige speletjies speel in stede daarvan om te doen wat God van hulle verwag. Hulle verlaat die kerk om op hul eie 'n verskil te probeer maak. In die VSA het twintig miljoen mense dit reeds gedoen (**Kerkbode** 24 November 2006). (Vergelyk in hierdie verband ook die navorsingsbevinding van Alan Jamieson op bladsy 91).
- Kerkstatistiek toon duidelik dat die gevestigde kerke in Suid Afrika (Anglikane, Metodiste, Presbiteriane, Lutherane, Baptiste, Gereformeerde groepe en Rooms Katolieke), op enkele uitsonderings na, 'n afwaartse groei in lidmaatgetalle toon. Daar is verskeie redes hiervoor: 'n afname in belangstelling in die gewone kerklike praktyk; die rolverandering van die

kerke ná 1994, die uittog van jong, professionele, blanke lidmate na die buiteland (vergelyk die sterk NG Gemeente wat in Londen tot stand gekom het, soos ook in Australië en Kanada); die ontvolking van die platteland; en die wegtrek van lidmate uit die middestad na die randstedelike gebiede.

- Die kerk het die afgelope vier jaar weer 'n stem in die veranderde gemeenskap begin kry waar aksies oor vigs, armoede, veiligheid, misdaad en morele verval bespreek word. (Vergelyk die Agenda en Handeling van die Algemene Sinodes 2002; *NG Kerk in gesprek met die wêreld* en 2004; *Hermeneutiese probleem in die debat oor homoseksualiteit*.) Daar is egter ook aangetoon in die navorsing dat kerklike antwoorde en aksies traag is en soms agterweë bly oor aktuele en brandende sake van die dag wat talle lidmate raak.
- *Vernuwing* binne die kerk word soms *net* aan erediensgebeure verbind. Dit strek veel wyer en sluit ook 'n vernuwing van die totale *spiritualiteit* van lidmate in. Die kerk mag nie hand in die broeksak agter die natuurwetenskap aandrentel nie, maar moet in vennootskap daarmee saam soek na sinvolle *teologiese* antwoorde, sodat die mens van die tyd sy/haar godsdienstige oriëntasie nie los en onkundig van die feite van die algemene openbaring (die wetenskap) beleef nie.
- As daar een saak is wat vir die NG Kerk kan dien as aanwyser dat 'n volgende *societas*-fase naby is, is dit die feit dat kerkhereniging op hande is. Hierdie proses gaan die kerk verplig om oor nuwe strukture te besin en gaan spesifiek saakgerigte leierskap van die kerk vra. Wanneer die Algemene sinode in 2007 vergader om oor kerkhereniging dialoog te voer, het 'n draaipunt in die *communitas*-fase vir die NG kerk aangebreek *indien* die hereniging binne drie jaar (geraamde tydskaal) geskied.
- Nog 'n saak waarvoor leierskap in die NG Kerk oorversigtig reageer en min leiding gee, is die vraag oor die korrekte interpretasie van die Bybelse beskouing oor homoseksualiteit. Hierdie vraagstuk is een van die mees intense sake waarmee lidmate van die NG Kerk tans worstel, omdat die Parlement op 14 November 2006 wetgewing goedgekeur het wat aan burgerlike verbintenisse tussen pare van dieselfde geslag dieselfde status gee as heteroseksuele huwelike. Die kerklike verteenwoordigers, Ben du Toit (Parlementêre verteenwoordiger) en Kobus Gerber (Sekretaris van die NG Kerk) het hieroor 'n voorlegging aan die Parlementêre Komitee gedoen waarin hul namens die NG Kerk vra dat hierdie nuwe verbintenis by die Huwelikswet van 1961 ingelyf word. Hierdie voorlegging het veel kritiek ontlok en weer eens die gebrek aan sterk leierskap op die hoogste vlak van die NG Kerk blootgelê.
- Indien daar 'n gemeenskaplike deler gekies moet word oor gemeentelike ervaring gedurende die afgelope twee dekades, is dit die verandering wat in die erediensstyl van die NG Kerk ingetree het. Hierdie verandering, vernuwing of Renaissance het min gemeentes onaangeraak gelaat. Elke NG Gemeente bepaal vandag haar eie identiteit na gelang van die konserwatisme of verligtheid van die leraars en kerkraad van die betrokke gemeente. In 'n sekere sin bestaan die NG Kerk van twintig jaar gelede nie meer nie: daar is tans min

oorkoepelende identiteit tussen stads- en plattelandse gemeentes behalwe dat erdienste nog hoofsaaklik in Afrikaans aangebied word en dat die ou kerkgeboue min of meer dieselfde boustyl het.

- Doelgerigte missiologies-gerigte leierskap is die behoefte van die kerk binne 'n *communitas*-fase, anders verval gemeentes tot sentrifugale-gerigte aktiwiteite en vind onttrekking uit die samelewing plaas.
- Leierskap in die plaaslike gemeente behels, onder andere, dat individue die spesifieke take wat aan hulle opgedra is, uitvoer en daarvoor aanspreeklik is (*accountability*). Leierskap sonder verantwoordelikheid en verantwoordbaarheid is geen leierskap nie. *Someone has to carry the ball* (Mittelberg: 2000:136). Daar word egter van medeleraarspanne verwag om effektief te funksioneer ten spyte daarvan dat daar min kerklike riglyne bestaan om 'n leier in medeleraarsituasies aan te wys. Binne medeleraarsverhoudinge geld dieselfde strukture as wat vir 'n enkel leraar in 'n gemeente geld. Dit kom neer op 'gedeelde leierskap' wat beweging vertraag en individuele leraars met sterk leierseienskappe en helder visie ontmagtig. Daar is uiteraard dan ook 'n gebrek aan aanspreeklikheid. Dit is baie makliker om 'n instansie te bedryf indien finale aanspreeklikheid by 'n raad bestaande uit deelydse vrywilligers lê en nie by die individue wat direk vir die werk verantwoordelik is omdat hulle daarvoor vergoed word nie. (Hoofstuk 6 sit riglyne oor die aanwysing van 'n leierleraar uiteen.)
- Die **Kerkorde en Bepalings van die NG Kerk** bepaal die voorgeskrewe proses waarvolgens leiers in die kerk verkies word. In die uitvoering van die aanstelling van hierdie leiers het vermoëns en gawes van individue tot onlangs in die praktyk 'n ondergeskikte rol gespeel. Die wyse waarop nominasies vir vakatures gedoen is, is 'n sprekende voorbeeld hiervan. Die kerkordelike standpunt dat leiers in die kerk gelyke status geniet, geld tans in die NG Kerk. Die probleem is egter dat die kerkordelike een-domee struktuur vir gemeenteleierskap nie aan die groter leierskapseise en behoefte aan spanningsvrye medeleraarsverhoudinge in mega- en makrogemeentes voldoen nie.

Indien die NG Kerk relevant wil bly en deel wil wees van die toekoms van Suid-Afrika, moet die kerkleiding (van Sinodale vlak tot by die plaaslike gemeente) besef dat die *communitas*-fase paradigmaties noodsaak. Die tyd waardeur die NG Kerk tans beweeg is waarskynlik die moeilikste in haar geskiedenis, maar ook die uitdagendste. Die navorser aanvaar dat God self sy kerk onderhou, maar dan nie noodwendig volgens die oorgelewerde kerklike tradisies nie. Die identiteit van die kerk en haar leiers in die volgende *societas*-fase sal deur eietydse relevansie bepaal word. Dit geld veral ten opsigte van sinvolle hermeneutiese interpretasie van die Bybel vir ons tyd.

Die teologiese begroning van die ampte in die NG Kerk is getoets deur die historiese gebeure (Hoofstuk 1) en 'n snelveranderende bedieningskonteks (Hoofstuk 2). Die wisseling van 'n outoritêre ampstruktuur in die kerk wat vóór 1994 polities verstrengel en hoogs sigbaar was tot een wat verkies om grotendeels onsigbaar en onhoorbaar te wees in die huidige bestel, het die ampsbeskouing beïnvloed. Omdat

die ampte tradisioneel as leidinggewend gesien is, is die uitoefening van leierskap binne die NG Kerk geraak. Hoofstuk 2 beskryf NG Kerk leierskap as versigtig, huiwerig, en in baie gevalle, traag. Die *communitas*-fase het duidelike kerklike uitsprake in die breë gedemp, maar uit die oorversigtigheid wat gevolg het, byvoorbeeld oor die gay-kwessie, is talle geleenthede verspeel en het die leierskap tans die beeld dat hulle reaktief eerder as proaktief optree.

Indien daar 'n paar algemene riglyne oor leierskapsfunksies uit die Nuwe Testament onttrek sou word, dien onderstaande lys as vertrekpunt:

- Die wese van leierskap lê daarin dat dit diensbaarheid veronderstel.
- Volgens Paulus, is bepaalde charismata noodsaaklik vir leierskap.
- Leierskap is gekoppel aan 'n pneumatologiese dimensie. Leiers tree as bemiddelaars op vir die krag van die Heilige Gees. Paulus se pneumatologie onderskei die vroeë kerk van die misterie- en genesingsgodsdienste.
- Paulus lê klem op die volle funksionering van die gemeente volgens hulle gawes in Efesiërs 4. Die volle funksionering van die gawes is belangrik en nie die disseksie daarvan volgens evangeliese, pinkster of streng gereformeerde interpretasies nie.
- Dit is duidelik dat leierskap nie 'n enkele dimensie is nie, maar wyd versprei in gemeentelike funksionering nodig is.
- Alhoewel leierskap in gemeentes aan individue gekoppel is, het hulle die samewerking van die groep nodig om te funksioneer.
- In die Nuwe Testament vind leierskap plaas vanuit 'n sosiaal-kulturele vlak wat in outoritêre optrede verwickeld is. Die heerskappy van Rome, die mag van die swaard, is die norm van die tyd. Dit tesame met 'n streng Joodse patriargale stelsel maak die beginsels vir leierskap soos uitgeleef in die vroeë kerk, uniek.
- Outoriteit en outoriteitstrukture is 'n belangrike dimensie van leierskap. Outoriteit is, onder andere, 'n sosiaal-gekoppelde verskynsel en word deur die konvensies van 'n betrokke kultuur gereguleer. Dit is interessant om daarop te let dat Paulus se leierskapskenmerke saamhang met die algemene funksies van die *pater familia* in die *oikos*.
- Paulus het duidelike riglyne neergelê vir gemeentelike leiers in sy skrywes oor die amp van ouderling en diaken. Vir hom was leierskap gekoppel aan die totale milieu waarbinne die voornemende kerkleier gefunksioneer het. Dit het sy karakter, huishouding en gemeenskapsverhoudinge (aanvaarding as eerbare mens) ingesluit. Kerkleierskap het dus nie los gestaan van 'n sosiale verbintenis in die gemeenskap nie. In die vroeë kerk is gemeenteleier oor die algemeen as 'n vaderfiguur aanvaar. White (1987:209-228) beskou hierdie leiers se gesag as sosiale outoriteit wat veral op diens ingestel was.

Leierskap binne die kerk behoort deur ‘charismata’ gedryf te word, anders verval dit in blote bestuurswese. Alle leiers ontvang ‘charisma’ waarmee hulle ander kan bedien. Kerklike ‘charismata’ is egter iets anders as ‘bestuursgawes’. Paulus het waarskynlik nie aan gemeentebestuur gedink toe hy oor die leierskap en toesig van ‘opsieners’ geskryf het nie.

Binne die gereformeerde tradisie kan goeie bestuur maklik as ‘leierskap’ vertolk word, terwyl dit geensins die geval is nie. Die onderskeid tussen hierdie twee kernaspekte word duidelik in die bediening struktuurmodel van Hoofstuk 6 uitgelig. Leierskap en bestuur is nie presies dieselfde proses in ’n gemeente nie. Die kerk het vir te lank goeie bestuur summier as goeie leierskap gesien. In die NG Kerk word die noodsaaklikheid van effektiewe leierskap vanuit die ampte nog nie in alle gemeentes ewe duidelik besef nie: meestal word dat die ampte eerder as ‘dienend’ beskou. Min gemeentes het ’n aangewese leier wat die visionêre taak van die gemeente as hoof prioriteit ontvang. Veral in die geval van medeleraars móét onderlinge leierskaps-gawes bepaal word, sodat die onderskeie leraars daarvolgens aangewend kan word.

Paulus noem plaaslike leiers op ’n deurlopende basis by die naam in sy briewe en wys gemeentes daarop dat hierdie leiers erken en vergoed behoort te word vir hulle bedieninge. (Vergelyk 1 Korintiërs en die Pastorale briewe.) Hierdie feit dui moontlik op ’n proses van institutionalisering in die kerk onder Paulus se bediening. In die pastorale briewe is dit duidelik dat ouderlinge en diakens die ruggraat van gemeentes gevorm het. Hulle leierskap was bepalend vir die gang van die gemeente.

Die Presbiteriale stelsel is Calvinisties gegrond en beklemtoon dat Christus sy kerk op aarde deur sy Gees regeer en dat Hy mense in die ampte daartoe gebruik. Hierdie persone word ‘geroep’ om in die ampte te dien. Calvyn handhaaf die lering van die *manus triplex*, dit is die leer oor die drie ampte:

- die leraar (lerende ouderling)
- ouderling (regerende ouderling)
- diaken (diens van barmhartigheid).

Omdat die kerk die *Una Sancta* is, sluit die kerkregering hiërargie uit. Al die ampte is gelyk, maar word onderskei deur hulle besondere funksionering. Die ampte is tot ‘diens’ in die gemeente en ‘regeer’ slegs in die sin van diensbaarheid.

In die kerk is daar dikwels gefouteer deur leierskap met ‘heerskappy’ (hiërargie) te verwar. Ware kerklike leierskap het in der waarheid min met heerskappy te doen. Die oorbeklemtoning van die *Primus inter pares* beginsel in die lerende amp, het die basiese begrip van senioriteit en leierskap egter verlore laat gaan.

- Uit die briewe van Paulus is dit duidelik dat die ampte in die kerk verantwoordelik is om leierskap te genereer. Die vorm waarin dit geskied, kan varieer na gelang van wisselende omstandighede.
- Leierskap in die kerk behels die gawe om as geroepene in die amp van leraar, ouderling en diaken ’n visie daar te stel wat die gemeente op ’n pad van groter diensbaarheid plaas. Dit beteken dat die gelowiges in die gemeente

rigtinggewend gelei word en motivering tot diensbaarheid in die gemeente vooropgestel word.

- Ongelukkig het die kerk in die verlede aanvaar dat alle predikante wat tot die gemeentebediening toegelaat is oor die gawe en vermoë tot leierskap beskik. Hierdie leierskapseienskappe moes boonop in 'n medeleraarsverhouding volgens die *Primus inter pares* beginsel beoefen word. Die feit dat leraars maar onlangs in enkele gevalle van medeleraarskap toegelaat is om te spesialiseer, is waarskynlik verantwoordelik vir groot spanning binne die leierskorps van die kerk. Geen organisasie in die korporatiewe omgewing, wat met mense werk, stel gelyktydig twee of meer leiers op gelyke vlak vir dieselfde werksaamheid aan nie. Daar moet differensiasie tussen leiers wees, gegrond op die beginsel van verantwoordelikheid en aanspreeklikheid.
- Gemeentes behoort te bepaal watter tipe leierskapstyl hulle omstandighede pas en hulle leraars daarvolgens aanwend. Daar moet in hierdie proses teen individualisme gewaak word: die spesifieke beleid en visie van die gemeente moet neergelê word en dit moet die fokuspunt bly al wissel die persone wat die predikantsposte vul.
- Geroepenheid is 'n uiters belangrike, maar ook hoogs persoonlike saak vir elke predikant. Dit bly die 'manna vir die dag' in sy of haar lewe. Hierdie gevoel van geroepenheid gee hom/haar die nodige passie en energie om vol te hou en nie uiteindelik te swig voor die moedeloosheid wat die bediening dikwels oor 'n predikant laat toesak nie. Dit is uiters belangrik dat 'n kerkraad bepaal wat die roepings passie van die predikant(e) in hulle diens is. Die probleem is egter dat daar nie in die NG Kerk 'n eenstemmige maatstaf is wat deur elke gemeente gebruik kan word nie.
- Daar is baie tipes leierskap op die kerklike terrein. Dit blyk egter dat indien die dienskneg-leierskapmodel reg aangewend word, dit op die huidige tydstip die aangewese model vir die NG Kerk is. Die navorsing stel in Hoofstuk 6 'n bediening struktuurmodel voor waarbinne hierdie leierskapsmodel doeltreffend kan funksioneer. Die volgende *societas*-fase sal moet voortbou op die verhoudingsbehoefte in die gemoed van mense in die post-moderne tyd.
- Die naderende oorgang na die volgende *societas*-fase vereis dat die rol van die gemeente predikant duidelik geformuleer word. Vóór 1994 en tydens die huidige *communitas*-fase was dit duidelik dat rolverwarring tot verkeerde leierskapsmodelle in die kerk gelei het. Rolverwarring is verantwoordelik vir die spreekwoordelike 'uitbranding' van talle predikante. Die kerk het egter steeds nie meganismes in plek om daadwerklike aandag hieraan te gee nie. Duidelike identifisering van leierskapsrolle wat ampsidentiteit versterk, is nodig en kan gevind word indien gemeentestrukture duidelik geformuleer en prakties uitvoerbaar is. Dit sal verlamme onsekerheid uit die weg ruim. Daar moet aanvaar moet word dat die predikant altyd pastor in die gemeente sal wees, ten spyte van die feit dat hy/sy spesialistake verrig.
- Gemeentes van die NG Kerk funksioneer steeds met 'n 'manlike' beroepsagtergrond as norm ten opsigte van die werksopdragte van die

predikant. In die huidige tydsfase behoort poste so omskryf te word dat die vroulike teenwoordigheid in die amp tot verryking van die dienste van die predikantespan lei. Die kerk het baie verklarings in hierdie verband uitgereik, maar moet dit nou prakties begin toepas.

- Daar bestaan 'n groot behoefte in die NG Kerk om leiers in gemeentes te identifiseer, naas die in die ampte, en hulle doelmatig op te lei om die predikant te ondersteun in die opbou van lidmate. In die proses mag dit nie uit die oog verloor word dat leierskap alleen moontlik is indien daar volgelingskap is nie. 'n Gemeente het dikwels 'n goeie leier in die span maar sien hoe alle ratte tot stilstand knars omdat volgelingskap ontbreek binne 'n gespanne verhouding waarin die magspel van afguns en dikwels ook jaloesie aan die orde is.

Die vermoë tot visionêre leierskap is 'n gawe wat aan individue gegee word. Daarom is die leiding wat hieruit voortkom 'n ononderhandelbare en noodsaaklike faktor in die huidige laat *comunitas*-fase waarin die kerk verkeer. Hierdie soort leierskap fokus op die daarstel van 'n visie vir die gemeente wat eenvoudig en duidelik uiteengesit kan word en die energiepunt vir 'n gemeente word. Visies genereer 'n toekomsdoel vir die gemeente. Baie gemeentes gaan ten gronde omdat die leierskap van die gemeente geen toekomsvisie het nie. Die gemeente is oënskynlik aan die beweeg, maar het nie duidelikheid oor die presiese rigting waarheen nie. Visies word in die binnekamer van die leiers van die gemeente gebore. Daarvandaan moet dit na die gemeente uitgedra word sodat hulle ook daarvoor entoesiasies kan wees. Visioenêre leierskap wat gekoppel word aan die individu wat verantwoordelik was vir die formulering van die visie, funksioneer moeilik binne medeleraarsverhoudinge in die kerk.

In die verlede is individuele leierskap afgewys omdat dit vertolk is as senioriteit, baasskap of outoritêre gesag. Die vraag is egter of daar nie wel ruimte geskep behoort te word vir gemeentes wat die behoefte daaraan het om wel 'n individu met die nodige gawe as visioenêre leier aan te wys nie. Dit bring nie die *Primus inter pares* beginsel in gedrang nie maar lê spesifieke verantwoordelikheid daarop. Visioenêre leierskap is leiding wat entoesiasies en gefokus op die toekoms van die gemeente gebied word. 'n Visionêre leier moet die vermoë hê om strategies te beplan ten einde die bestaansdoelwit van die gemeente te realiseer.

7.3 Gevolgtrekking

Die NG Kerk het by 'n *strategiese infleksiepunt* gekom waar daar ter wille van relevansie in die toekoms baie ernstig besin moet word oor paradigmaskuiwe. Die post-moderne samelewing het die tradisionele kerk grootliks afgeskud. Dit is duidelik wanneer daar gekyk word na die rol wat die kerk tans nog speel. In die proses van verandering in die land het 'n identiteitsverskuiwing binne die funksionaliteit van die ampte in die kerk plaasgevind: die amp van die predikant is besig om te vervaag.

Die navorsing stel dit dat daar na die identiteit van die predikant gekyk moet word om regstellings te maak. Indien groter duidelikheid oor identiteit verkry kan word en die kerk haar predikante binne geordende bediening strukture bemagtig sodat hulle pro-aktief en doelgerig aangewend kan word, sal die amp in Suid-Afrika nie soos in Europa net 'verbygaan' nie. Dit sal egter verg dat medeleraarskap as 'n spanfunksie

gesien word en dat meer direkte leierskap uit kerkraadsgroeperinge moet voortkom. Die *Primus inter pares* beginsel moet hermeneuties breër vertolk word om ruimte te laat vir die aanwysing van 'n leier binne 'n medeleraarspan.

Die kerk het by 'n *kairos*-moment gekom en sal hierdie oorgang moet maak binne die huidige leierskapstruktuur van die NG Kerk in die plaaslike gemeente. Tans is die situasie dat almal op die kerkraad leiding kan neem, maar niemand werklik bemaagtig word om dit te doen nie, het. 'n Herintegrasie-fase is voor die deur en die kerk sal haar vere moet regskeud indien sy in die volgende *societas*-fase relevant wil wees.

Spanfunksionering is in die verlede ter wille van goeie onderlinge verhoudings opgeoffer. Uiteraard is goeie verhoudinge binne spanverband belangrik, maar van laasgenoemde kom daar gewoonlik minder tereg as wat verwag word. Wanneer die medeleraars as span funksioneer, is die beginsels wat nodig is vir spanwerk op hulle van toepassing. Kerkrade, leraars ouderlinge en diakens, moet begelei word om hulle identiteit en funksie binne spanverband te vind. Dit beteken dat leiers, veral binne medeleraarspanne, vroeg identifiseer moet word. Indien daar geleentheid daarvoor is, kan leraars met spesifieke gespesialiseerde leiersbevoegdhede (gawes) binne die medeleraarskring aangestel of aangewys word. Die aanwys van leierleraars moet beantwoord aan die algemene vereistes vir 'n leier. Hierdie proses sal nie die *Primus inter pares* beginsel minag nie, want dienskneg-leierskap speel 'n fundamentele rol in medeleraarskap.

Een van die belangrikste sake waaraan kerkrade aandag moet gee, is om duidelike kriteria vir die aanwys van 'n leierleerter neer te lê. Terselfdertyd behoort die visie van die gemeente alle doelwitte van diensbaarheid te rig. Leierskap binne spanverband het 'n einddoel in die oog, naamlik die realisering van die gemeentevisie. Die navorser is oortuig daarvan dat baie visies in die verlede te vaag geformuleer is en eintlik maar 'n onbereikbare, idealistiese doel uitgesny in polistireen-letters op die kerkmuur was. Die post-moderne samelewing van ons tyd vra duidelik haalbare doelwitte wat nie vae 'pastei in die vlei'-beloftes inhou nie.

Binne die kerk, anders as in die korporatiewe wêreld, het die *Primus inter pares* beginsel tot leierloosheid aanleiding gegee. Die enigste uitweg vir doelgerigte voortgang vir die NG Kerk die volgende *societas*-fase in lê uiteraard in die toelating van die werk van die Heilige Gees in en deur gelowiges, maar dan in die gebruik van bepaalde menslike instrumente - leiers wat koers hou en die gemeente lei.

Leierskap moet gegiet word in 'n werkbare bedieningstruktuur in die kerk. Bedieningstruktuurmodelle bied sekerheid oor funksionering, bemaagtig leierskap en orden bedieningschaos wat so maklik ontstaan wanneer elke medeleraar 'n haan op eie mishoop word. Hierdie strukture is alleen voertuie vir die gemeentelike bedieningspatroon en dien as ondersteuningsmeganisme. Spanlede verkry duidelikheid oor hulle rol en verpligtinge en word terselfdertyd geleentheid gebied om spesialisbydraes tot die spandoelwitte te maak.

Uiters belangrik is die feit dat daar met die keuse van spanfunksionering gelei deur 'n leier, 'n beginsel van verantwoordelikheid en aanspreeklikheid gehandhaaf word. Die spreekwoordelike 'laat God's water maar oor God's akker loop' behoort nie in die kerk geduld te word nie. Kerkleiers word verpligtinge opgelê en moet verantwoording

doen vir hulle werkverrigting en versuim. Kerkrade het in die verlede min beheer oor die werksuitlet van hulle leraars uitgeoefen. Gevolglik het die verskoning van 'die swakheid van die mens' dikwels daartoe gelei dat die predikant 'te besig was om iets verrig te kry'. Die ergste van alles was dat baie kerkrade tevrede was/is met hierdie toedrag van sake.

Die voorgestelde bediening struktuurmodel in die navorsing kom uit vier jaar se ontwikkeling daarvan in die praktyk. Daar is 'n paar leemtes in die model reggestel wat noodsaaklike verstellings teenoor die getoetste struktuurmodel bring (Bylae 2).

- Die belangrikste verandering is dat 'n leierleraar aangewys word om as bemagtigde leier van die gemeente verantwoordbaar (*accountable*) te wees.
- 'n Tweede verandering in die model teenoor die een wat in die praktyk gebruik is, is die nuwe klem wat op die taak en rol van ouderlinge en diakens val. Die struktuurmodel bring Nuwe-Testamentiese verankertheid in die ampte terug soos deur Paulus in sy briewe aanbeveel.
- 'n Derde belangrike saak is die klem op die verantwoordelikheid wat lidmate vir mekaar het. Daar kan nie genoeg klem gelê word op die onderlinge betrokkenheid van kerklidmate by mekaar in 'n post-moderne samelewing waar vereensaming aan die orde is nie. Die voorgestelde bediening struktuurmodel is ontwerp as ondersteuningsmeganisme vir die uitvoering van die strategieë van die kerkraad.
- Die model kies die benaming van *Gemeenteraad* eerder as Kerkraad, omdat die aksent in die navorsing val op 'n bediening struktuurmodel vir die plaaslike gemeente en nie vir die kerk in die breë (Ring en Sinode) nie. Indien die leierleraar die ondersteuningsmeganisme waarop die plaaslike kerkraad besluit het, laat funksioneer, wag daar 'n ryker spanbediening met groter vrug as in die leierlose saamwerk-ooreenkomste van die verlede. Dit vestig 'n duidelike identiteit aan almal wat binne die struktuurmodel funksioneer en laat geen onduidelikheid oor rolvervulling nie. Indien die plaaslike gemeente hulle bediening in 'n werkbare, eenvoudig verstaanbare bediening struktuurmodel giet, het hulle 'n geskikte, betroubare ondersteunings-meganisme om die komende *societas*-fase binne te gaan.

Die navorsing bevind daarom dat die kern-hipotese hermeneuties as praxis in praktiese teologie interpreteer kan word.

Die oorgangsfase waarin Suid-Afrika na 1994 inbeweeg het, plaas die NG Kerk in 'n laat communitas-fase voor die limen van herintegrasië, waarin leierskap-identiteit en -ontwikkeling duideliker deur 'n bediening struktuur-model as ondersteuningsmeganisme beskryf word.
